

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhlib.am/>

E-mail: info@artsakhlib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhlib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhelibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀՀ ՍՊՈՐՏԻ ԵՎ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ՉԱՆԳԵՉՈՒԻԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԼԻԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԲԻՆԱՏ» ՓԲԸ

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 1, 2018

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱԿՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№1, 2018

*Նվիրվում է Հայաստանի առաջին Հանրապետության 100-րդ, Արցախյան շարժման 30-րդ ու
Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2800-րդ ամյակներին*

*Dedicated to the 100th anniversary of the First Republic of Armenia, the 30th anniversary
of the Artsakh movement and the 2800th anniversary of the founding of Erebuni-Yerevan*

*Посвящается 100-летию Первой Республики Армения, 30-летию Арцахского движения и
2800-летию основания Эребуни-Ереван*

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2018

*Չրատարակության Է երաշխավորվել Երևանի պետական Չամալսարանի գիտական խորհրդի թիվ 2/8.8 առ 29.11.2018թ. որոշմամբ
 Рекомендовано к публикации решением учёного совета №2/8.8
 от 29.11.2018г. Ереванского государственного университета
 Recommended for publication by the Yerevan State University
 Academic Council Decision №2/8.8 of November 29, 2018*

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴ

Նախագահ՝ ԵՊՅ ռեկտոր, ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ

Անդամներ՝

ԱՎԱԳՅԱՆ Արծրուն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ Չրանտ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիթ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳԱԼՍՏՅԱՆ Խաչիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ Զուլիխան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳՐՈՒՂԵՎ Վլադիսլավ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գևորգ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԺԵՅՄՈ Մարտիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
 ԼԱՊԵՎԱՎ Վալենտինա, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
 ԼՈՒԽՏԵՐՅԱՆՆՆՑ Օտտո, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
 ՉՈՎՍԵՓՅԱՆ Մուշեղ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՂԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ Աշոտ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՄԻՆԱՅԱՆ Էդիկ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Կարեն, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
 ՍԱՐԳՍՅԱՆ Չայկ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՎԱՍԿՈՎ Մաքսիմ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
 ԶԵՌՅԱՆ Գարիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԶՈՂԱՐՅԱՆ Տիգրան, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Ավետից ԳԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ**

Գիտական Արցախ, №1, 2018, Երևան, «ԱԵԳՄՍ» հրատ., 2018, 448 էջ:
 Scientific Artsakh, №1, 2018, Yerevan, «UYSSA» publ., 2018, 448 pages.
 Научный Арцах, №1, 2018, Ереван, Изд. «ОМУСА», 2018, 448 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 1-ին համարում տեղ են գտել հայկական արդի հիմնախնդիրներից մեկի՝ պետականության վերաբերյալ Չայաստանը, Արցախը, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը և Բելառուսը ներկայացնող հեղինակների գիտական աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում գետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2018թ. սեպտեմբերի 13-16-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Չայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» 3-րդ միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

The first issue of «Scientific Artsakh» journal comprises the scientific works of authors from Armenia, Artsakh, the United States of America, Germany, Poland and Belarus on one of the most urgent problems for Armenians – the statehood. The publication also contains the best scientific articles of the 3rd international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 13-16, 2018 in Stepanakert.

В первом номере журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы авторов из Армении, Арцаха, Соединенных Штатов Америки, Германии, Польши и Беларуси по одной из актуальных для армян проблем – государственности.

В издании размещены также лучшие научные статьи 3-ей международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 13-16 сентября 2018 года в Степанакерте.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Rector of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Members:

AVAGYAN Artsrun, Doctor of Philology, Professor
 AVANESYAN Hrant, Doctor of Psychology, Professor
 BABAYAN David, Doctor of History, Associate Professor
 BALAYAN Vahram, Doctor of History, Professor
 DANIELYAN Gevorg, Doctor of Law, Professor
 GALSTYAN Khachik, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
 GHAZINYAN Gagik, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
 GRUZDEV Vladislav, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
 GYULAMIRYAN Julieta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
 HOVSEPYAN Moushegh, Doctor of Philology, Professor
 KERYAN Garik, Doctor of Political Sciences, Professor
 KOCHARYAN Tigran, Doctor of Political Sciences, Professor
 LAPAEVA Valentina, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
 LUCHTERHANDT Otto, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
 MARKOSYAN Ashot, Doctor of Economic Sciences, Professor
 MINASYAN Edik, Doctor of History, Professor
 NERSISYAN Karen, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
 SARGSYAN Hayk, Doctor of Economic Sciences, Professor
 VASKOV Maksim, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
 YEGHIAZARYAN Arman, Doctor of History, Associate Professor
 ZEJMO Marek, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Candidate of Law, Associate Professor

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: ректор ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор **Арам СИМОНЯН**

Члены:

АВАԳՅԱՆ Արժրուն, доктор филологических наук, профессор
 АВАՆԵՏՅԱՆ Գրանտ, доктор психологических наук, профессор
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիդ, доктор исторических наук, доцент
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, доктор исторических наук, профессор
 ՎԱՏՅԿՈՎ Մաքսիմ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
 ԳԱԼՏՅԱՆ Խաչիկ, доктор политических наук, доцент
 ԳՐԱԶԴԵՎ Վլадислав, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
 ԳՅՍԼԱՄԻՐՅԱՆ Ժուլյետտա, доктор педагогических наук, профессор
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գեվորգ, доктор юридических наук, профессор
 ԵԳԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, доктор исторических наук, доцент
 ԶԵՅԻՄՈ Մարек, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
 ԿԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
 ԿԵՐՅԱՆ Գարիկ, доктор политических наук, профессор
 ԿՕՇԱՐՅԱՆ Կոչարյան Թիգրան, доктор политических наук, профессор
 ԼԱՔԱԵՎԱ Վալենտինա, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
 ԼՅՈՒՒՏԵՐՔԱՆԴՏ Օտտո, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
 ՄԱՐԿՕՏՅԱՆ Աշոտ, доктор экономических наук, профессор
 ՄԻՆԱՏՅԱՆ Էդիկ, доктор исторических наук, профессор
 ՆԵՐՏԻՏՅԱՆ Կարեն, кандидат экономических наук, доцент
 ՕՎՏՍԵՔՅԱՆ Մուսիգ, доктор филологических наук, профессор
 ՏԱՐԳՏՅԱՆ Գայկ, доктор экономических наук, профессор

Главный редактор: кандидат юридических наук, доцент **Аветик АРУТЮНЯН**

*Տպագրվում է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության աջակցությամբ
 Is published with the support of the Ministry of Sport and Youth Affairs of the Republic of Armenia
 Публикуется при поддержке Министерства спорта и по делам молодежи Республики Армения*

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՐԱՏԻ ԶԱՐԳՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ԵՐԿՊԱԼԱՏ ՕՐԵՆՆԵՐԻ ԻԾԵԱՆՈՒԹՅԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄՈՒՄ

ԳՈՒՐԳԵՆ ՍԻՄՈՆՅԱՆ

Նորագույն քաղաքագիտական միտքը՝ պայմանավորված տեղեկատվական դարի հրամայականներով, վերաբժևորում է պետության տեղին և դերին վերաբերող հայեցակարգերը:

Տեխնոլոգիաները, հասանելի տեղեկատվության անսահմանափակ ծավալները, հաղորդակցման միջոցների բազմազանությունն ու արագությունը շահադրդում են ժամանակակից մարդուն անընդհատ արդիականանալ՝ դառնալով մրցունակ միջազգային աշխատանքի շուկայում: Սա այն դարաշրջանն է, երբ յուրաքանչյուրը՝ արդյունավետ օգտագործելով սեփական մտավոր հնարավորությունները, միջնոցներն ու կապերը, իզորու է ստեղծել հանրային բարիք: XXI դարում մարդը տիրապետում է մեծ **արագություններին**, որը տրամադրում է անհամեմատ շատ ժամանակ ինքնակրթվելու և հմտությունները կատարելագործելու համար: Դրա շնորհիվ քաղաքացին հնարավորություն ունի սոցիալականացվել և լինել հանրային շարժունակ՝ իրականացնելով կարգավիճակի արագ փոխակերպում ոչ միայն ուղղահայաց, այլև հորիզոնական շարժընթացով: Նկատի ունենալով վերոգրյալ, կարող ենք փաստել, որ XXI դարի աշխարհաքաղաքական գործընթացները, տնտեսությունը, գաղափարախոսությունները, պետությունը նույնանում են ևս մեկ հատկանիշով՝ մարդակենտրոնությամբ: Սա է պատճառը, որ քաղաքատնտեսության և պետության սոցիալ-հումանիտար նշանակությունը բարոյապես մաշվել են: Ուստի տեսաբանների մի հոծ զանգված կարծում է, որ պետությունը ենթարկվում է Էրոզիայի: Ոմանք էլ հիմնավորում են, որ պետությունը ենթարկվում է կերպափոխումների և վերածնունդների. այսինքն, բոլոր նախկին հարցերը մնացել են, պարզապես փոխվում են պատասխանները:

Քաղաքական ազգը՝ ինքնորոշվելով սեփական քաղաքակրթամշակութային սահմաններում, ինստիտուցիոնալացվում է: Այդ ինստիտուցիոնալացումը կոչված է, ոչ միայն կանոնակարգելու հանրային գործընթացները, հաստատելու յուրօրինակ բարոյաիրավական ընդհանուր մթնոլորտ և արտաքին ու ներքին մարտահրավերներին միասնաբար պատասխանելու ռազմավարություն, այլև պետք է կարողանա լինել «ժամանակի մեքենա», որը պետականաշեն հանրույթին իր էթնոգենետիկ կոդով և քաղաքակրթական արժեհամակարգով հանդերձ կթեղափոխի ապագա: Միով բանիվ պետականաշինությունը մարդու կենսասոցիալական տիպին բնորոշ վարքատիպ է, քանի որ այն զարգացած բանականության կողմից ինքնապաշտպանության բնագոյը բավարարելուն միտված ռացիոնալ և համակարգված գործողությունների շարք է:

Աշխարհում ոչ մի պետություն չի ապրում ներկայով: Անգամ այժմյան բարեկեցիկ երկրների ցոփ ու շվայտ ներկան, այդ երկրների մի ինչ-որ հեռավոր կամ ոչ այնքան հեռու անցյալի ռազմավարական ծրագիրն է, որին հասել են ժամանակի թելադրած իրավիճակներում տակտիկական լուծումների միջոցով: Սակայն զարգացած պետությունների ներկան հարցականի տակ չի դնում այդ պետության գոյության նպատակահարմարությունը, քանի որ բացի նյութական բարեկեցությունը պետութենները շարունակում են կատարել իրենց կարևորագույն ֆունկցիան՝ ապագայի պլանավորումն ու ազգի հարատևությունը ժամանակի մեջ: Այդ ընթացքը միտված է ոչ միայն նյութական բարեկեցության էլ ավելի բարձր մակարդակի նվաճմանը, այլև այնպիսի ոչ նյութական իդեալներին հասնելուն, ինչպիսիք են

ժողովրդավարությունը, գիտությունը, մշակույթը, արդարությունն ու վստահությունը:

Պետության դեպի ապագա ընթացքը ակնառու է պետական բյուջեների հաստատման գործընթացում, որի ընթացքում հաշվարկվում են առկա միջոցները, կանխատեսվում են ապագա տնտեսական, քաղաքական, հումանիտար, ազգագրական, կլիմայական և այլ բազմաթիվ ռիսկեր պարունակող ու մեծամասամբ անկանխատեսելի չափորոշիչներ: Այսինքն արդեն գոյություն ունեցող միջոցները հաշվարկվում և բաշխվում են ապագայի համար: ոչ թե ներկայի:

Պետության գենեզիսի տեսությունները պատասխանում էին «Ի՞նչ», «Ինչու՞» և «Ինչպե՞ս» հարցերին: Այսօր ժամանակակից քաղաքագիտությունը այդ հարցերին ավելացրել է նաև «Յանուն ինչի՞» հարցը: Եթե նախկինում բավարար էր կանոնակարգել պետության տիպը՝ պատասխանելով «Ի՞նչ» հարցին, սահմանել այս կամ այն գոյաբանական հիմնախնդիրների լուծման առաքելությունը՝ պատասխանելով «Ինչու՞» հարցին, որոշել նախորդ հարցադրումների պատասխաններից ածանցյալ գործիքակազմն ու քաղաքականությունը՝ պատասխանելով «Ինչպե՞ս» հարցին, ապա այսօր շատ կարևոր է նաև պատասխանել թե ո՞րն է այն արժեքը որին պետք է ծառայի այդ պետությունը (Յանուն ինչի՞): Այդ հիմնահարցը իր մեջ պարունակում է, ոչ միայն պետականակերտ քաղաքակրթության արժեքաբանական հիմքը, այլև ապագայում գտնվող այն հեռավոր ափը, դեպի ուր ընթանում է պետության նավը: Այս համատեքստում կարևոր նաև այն թե ի՞նչ համամարդկային արժեհամակարգի և ներհանրային ու միջհանրային համակեցության ինչպիսի կանոնների կրողն է ազգ-պետությունը, ինչպես նաև ինչպիսի արթետիկային ընկալում է ձևավորում հարևանների և միջազգային հանրության պատկերացումներում:

Պատմությունից գիտենք, որ ժողովրդավարական արժեհամակարգը ընկած է հայկական պետականության հիմքում, քանի որ այն հայ ազգի արժեքաբանական հիմքերից մեկն է: Յազարամյակներ ի վեր հայ ազգը իր պետականաշեն քաղաքականության մեջ հատուկ տեղ է հատկացրել պետական կառավարմանը համազգային լայն մասնակցային հնարավորության ինժեռմանը, ինչպես նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների զարգացման շնորհիվ երկրի վարչատարածքային միավորների իրավասությունների ընդլայնմանը:

Յայոց արքա Արտաշես Բարեպաշտը (մ.թ.ա. 189-160 թթ.), Յայքում իրականացրել է լայնածավալ բարեփոխումներ, որի արդյունքում արդիականացվեց թագավորության վարչատարածքային կառուցվածքը և երկիրը ստորաբաժանվեց 120 շրջանների՝ դրան զուգահեռ սահմանելով պետության պաշտպանությունը արդյունավետ կազմակերպող չորս բղեշխություններ. «Ընդ իրավաքաղաքական, տնտեսական, մշակութային, կրոնաքարհոգմատիկ երաշխավորությամբ Արտաշես արքայի Մեծ Յայքում հավասարակշռություն հաստատվեց ընկերային համակեցության ամենատարասեռ միավորների միջև՝ տոհմիկ ավագանի, ծառայողական ավագանի, քրմություն, քաղաքային համայնք, գյուղական համայնք: Նման բարդ ու համալիր հասարակաշինական ծրագիր իրագործելիս Արտաշես արքան, անտարակույ միայնակ չէր: Յելենիստական իշխանական փորձը հուշում է, որ կողքին տարաստիճան բարեկամները, մերձավորները և ընկերներն էին: Եվ ընդհանրապես՝ արքունիքը»:

Ակրնհայտ է, որ հնուց Յայաստանում շեշտադրվում էր արդյունավետ և կազմակերպված տեղական ինքնակառավարման մարմինների դերը, որը 21-րդ

¹ **Ստեփանյան Ա.:** Պատմության կերպափոխումները Մեծ Յայքում. Գիրք Ա, Արտաշիսյան դարաշրջան: Երևան. Արագիս տաշենց - ՓրինթինՖո: 2012, 61 էջ:

դարում հանդիսանում է ժողովրդավարական կարգի կարևորագույն բաղկացուցիչներից մեկը:

Նկատի ունենալով վերոգրյալը օգտակար կլինի համակողմանի ուսումնասիրության ենթարկել վարչատարածքային բաժանման դաշնային ձևը, քանի որ խորհրդարանական կարգերի հաստատման պայմաններում, ՀՀ վարչատարածքային կառուցվածքի արդիականացումը Հայաստանը դուրս կբերի նոր ուղեծիր, որի շրջանակում հնարավոր կլինի կառուցել ավելի ուժեղ պետություն:

Հաշվի առնելով այն, որ գործող Սահմանադրությամբ ՀՀ Նախագահը՝ այլևս չունի սահմանադրաիրավական որևէ լծակ պետական իշխանության հավասարակշռությունը վերահսկելու համար, Անիրաժեշտ է ձևավորել ներկայացուցչական վերահսկողություն: Խնդիրն այն է, որ միապալատ խորհրդարանի պայմաններում այդ վերահսկողությունը չի կարող լինել օբյեկտիվ:

Ուստի Դաշնության երկմակարդակ կառավարման համակարգը, հնարավորություն կնձեռի Հայաստանին ոչ միայն զարգացնել արդյունավետ տեղական ինքնակառավարման համակարգ՝ հիմնվելով պատմական արժեհամակարգի վրա և հաստատելով մարդակենտրոն, ժողովրդավարական և ռեզիոնալ առանձնահատկությունների շեշտադրմամբ պետական կառավարում, այլև ձևավորել երկպալատ պառլամենտարիզմ, որի երկրորդ պալատը կվերահսկի ու կհավասարակշռի պետության իշխանությունը՝ պահպանելով Սահմանադրական կարգի կենսունակությունը:

Այն իր մեջ ներառում է ինտեգրացիոն հսկայածավալ ներուժ, որի դրոշի ներքո կրկին կվերամիավորվի Արցախը՝ պահպանելով 27 ամյա պետականության այն բաղադրիչները, որոնք դեֆակտո ունի այսօր:

Արտաքին և ներքին մարտահրավերները ժամանակի ընթացքում կրում են քանակական և որակական փոփոխություններ, ուստի Ազգային շահերի արդիականացման գործընթացը չպետք է կանգ առնի:

Հայաստանի ազգային շահերը ծառայում են ազգային անվտանգության և պատմական հայրենիքում հայ ազգի բնականոն կեցության նպատակներին: Բազմադարյա կենսափորձ ունեցող հայ ազգը բազմիցս համոզվել է, որ ազգային անվտանգության ապահովման համար չկա ավելի հուսալի և կայուն միջոց, քան ինքնիշխան պետությունն է:

Դա է պատճառը, որ հայ ազգը իր գոյության ակունքներից ի վեր միշտ ունեցել է պետականություն, իսկ դրա բացակայության պարագայում, երբեք բաց չի թողել պատմական շանսը ազատությունը կրկին վերանվաճելու համար, անգամ, եթե դա զուգորդվել է թանկ կորուստներով:

Հայ ազգը եղել և մնում է քաղաքական ազգ, անգամ պետականության կորստի պայմաններում հայերը ծանրակշռի պետական, գիտական, ռազմական և մշակութային դեր են կատարել Հայաստանը նվաճած կայսրությունների ծիրում:

Վերոգրյալը հիմք է տալիս պնդելու, որ պետականաշեն հատկանիշը հայ ազգին բնութագրող բազմաթիվ չափորոշիչներից մեկն է, մենք միշտ եղել ենք, կանք ու կմանք սեփական ճակատագիրը ինքնակամ տնօրինելու կամք ունեցող ազգ:

Այս ամենը նկատի ունենալով՝ մենք պետք է կարողանանք, դուրս գալ հին կարծրատիպերից, և առայժմ, գոնե տեսականորեն հասկանանք թե որքանով է արդիական հայկական պետության միատարր տիպը, այսինքն, Մերձավոր Արևելքում ստեղծված նոր իրավիճակում, որքանով է արդյունավետ Հայաստանի Հանրապետության վարչատարածքային բաժանման առկա ձևը:

Արցախի Հանրապետությունը ենթակա չէ մասնատման, տրոհման, կամ ինքնիշխանության վերանայման. Այն չի կարելի վերածել մարզ Հայաստանի

¹ <http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=102510>

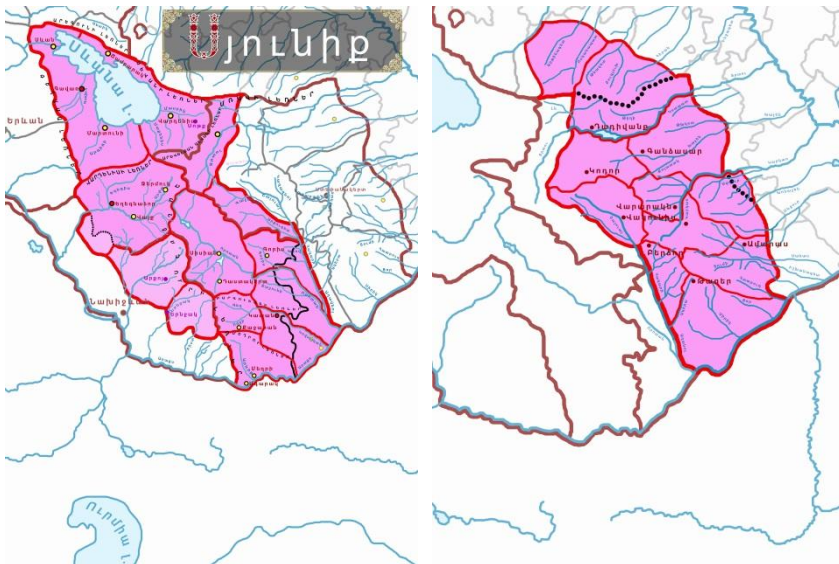

Հանրապետության կազմում: Դրա արդյունքում կթուլանա հայկական հավաքական պետականությունը: Ուստի ելնելով այն հայեցակարգից, որ վաղ թե ուշ Արցախը պետք է դառնա մայր Հայաստանի մասը՝ ընդունելի կլինի, եթե այն դառնա Հայաստանի Հանրապետության մաս՝ պահպանելով պետականությանը բնորոշ բոլորատրիբունտները, որոնք առկա են այսօր: Քանի որ միատարր պետությունների կազմում չեն կարող լինել պետությանը մոտ իրավասություններով և ինքնիշխանությամբ սուբյեկտներ, ապա պետության ձևը պետք է վերափոխվի դաշնային համակարգի:

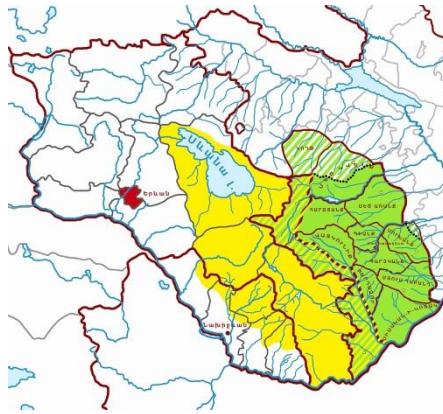
Ժամանակակից հայկական պետությունը գրեթե ամբողջական տարածքներով կարող է վերականգնել Սյունիքի և Արցախի նահանգները (Տե՛ս քարտեզ 1), ընդ որում Արցախը որպես Հանրապետություն¹: Մասամբ հնարավոր կլինի վերականգնել Այրարատ, Գուգարք և Գարդման նահանգները: Այսպիսով Հայաստանի Դաշնային Հանրապետության վարչատարածքային սուբյեկտները կդառնան նահանգները, Հանրապետությունը, ինչպես նաև նահանգի կարգավիճակ ունեցող քաղաքները իրենց վարչատարածքային միավորներով՝ գավառներով:

Հետևաբար Արցախի Հանրապետությունը կարող է պատերազմի միջոցով ամրագրված սահմաններով հանդերձ, միջազգային իրավունքի նորմերին համապատասխան, ինքնորոշվել և դառնալ Հայաստանի մաս, այսինքն հայկական պետության կազմում Արցախի Հանրապետության կարգավիճակով: Դրա համար անհրաժեշտ կլինի Հայաստանում հաստատել նոր Սահմանադրություն, որը Հայաստանի Հանրապետությունը կհռչակի որպես դաշնային Հանրապետություն:

Քարտեզ 1

¹ <http://www.nankr.am/hy/1838>

192 ճանաչված պետությունների¹ թվաքանակի աճ երկրորդ հայկական պետության միջոցով դժվար թե արձանագրվի. 150 000 հայության ձայնը որևէ մեկը հաշվի չի առնի այն պարագայում, երբ արդեն իսկ գոյություն ունի միջազգային իրավունքի սուբյեկտ հանդիսացող մեկ հայկական պետություն:

Բացի դա բազմաթիվ ռազմաքաղաքական խնդիրներ ունեցող Հայաստանին ՄԱԿ-ում երկրորդ օժանդակող, լրացուցիչ ձայնով օժտելը արգելափակվելու է տարբեր հարթություններում և սա նաև այն ատճառով, որ Հայաստանը դեռևս շարունակում է միջազգային հանրության աչքում մնալ Ռուսաստանի, այն է թե Արևմուտքի արդեն իսկ բացահայտ հակառակորդի, կամակատար:

Արդեն 27 տարի է, ինչ դեֆակտո Հայաստանը Դաշնություն է, ունենալով իր կազմում Արցախի Հանրապետություն. Արցախում բնակվող մեր հայրենակիցները ունեն Հայաստանի Հանրապետության անձնագրեր, շրջանառվող փողը դրամն է, պաշտպանությունը իրականացվում է ամբողջական տրամաբանությամբ և ողջ հայկական ներուժով, տեղի է ունենում վերնախավի ազատ շրջանառություն և այլն:

Փաստացի ունենք Դաշնություն, սակայն ներկայանում ենք իբրև միատարր պետություն և միջազգային հանրությունից պահանջում ենք այն, ինչը դժվար թե երբևէ իրականանա: Մինչդեռ, միջազգային հանրությունը ավելի իրակտեսական կհամարի Արցախի Հանրապետության ինտեգրումը Հայաստանին, խուսափելով տարածաշրջանի հավելյալ մանրացման տնտեսապես ոչ շահավետ և դժվարին բաղաբանականությունից:

Հարցի մյուս կողմը վերաբերում է ռազմավարական ապագային:

Ես պատկանում եմ այն վերլուծաբանների շարքին, որոնք չեն թաքցնում այն թեզը, որ քանի գոյություն ունի Ադրբեջանը Հայաստանի ներկան և ապագան վտանգված է լինելու: Ուստի Ադրբեջանը ենթակա է կազմաքանդման մասնատման միջոցով:

Եթե դա հաջողվի, ապա Ադրբեջանը կփշրվի Ավարստանի (դա հին Աղվանքն է), Թալիշ-Մուղանյան Հանրապետության (իր Լեւքորան մայրաքաղաքով), Լեզգիստանի, ինչպես նաև Բաքվի, կամ Ափշերոնի թաթարական ինքնավար մարզի: Կլինեն նորաստեղծ միավորներ, որ հնարավորություն կստանան ներառվելու Հայաստանի Դաշնային Հանրապետության կազմում:

Ցանկացած Սահմանադրություն, իր մեջ պետք է ունենա ոչ միայն ռացիոնալ մեր առօրյա կյանքը և գործող կարգը բնութագրող դրույթներ, այլև պրակտոպիստական, որոշ դեպքերում էլ ուտոպիստական նորմ ցանկություններ: Ուստի վարչատարածքային բաժանման դաշնային ձևը հնարավորություն է

¹ <http://www.un.org/ru/member-states/>

ընձեռում տեսական ապագայում երկրի քաղաքական, մշակութային և քաղաքակրթական սահմանների ընդարձակում կողմնացույցի բոլոր ուղղություններով, Ընդհուպ մինչև Մեծ Հայքի սահմանների վերականգնում: Այս պարագայում մեզ կմնա լուծել երեք խնդիր, դեմոգրաֆիական, տնտեսական և դիվանակիտական, քանի որ իրավաքաղաքական համակարգը լիովին պատրաստ կլինի Մեծ Նպատակների իրագործմանը:

Գուրգեն Սիմոնյան
ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՐԱՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՅԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ԵՐԿՊԱԼԱՍ ՕՐԵՆՍԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՍԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԴԱՇՆԱՅԻՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄՈՒՄ

Բանալի բառեր՝ արդարություն, ազգ, պետություն, դաշնություն, պառլամենտական ժողովրդավարություն, համախմբում

Հազարամյակներ ի վեր հայերը, իբրև քաղաքական ազգ, առանձնացել են կենտրոնաստեղծ քաղաքականությամբ՝ դիմակայելով և չհամակերպվելով օտար բւեռների կողմից Հայաստանը բռնի պրովինցիալացնելու նկրտումներին:

Կարևոր է հայկական պետության զարգացման շուրջ հեռանկարային ռազմավարության կառուցակարգումը, որը հնարավորություն կընձեռի պետական ապարատին իրականացնել խելացի կառավարում և տակտիկական ճիշտ որոշումների ընդունում:

Այս համատեքստում առաջարկվում է Հայաստանում վարչատարածքային և կառավարչական դաշնային համակարգի ներդրումը, որը հայկական քաղաքակրթությանը հնարավորություն կնձեռի՝ հնարավոր բազմազանության մեջ զարգացնելով պետական ինստիտուտները, ոչ միայն պատասխանել Նոր սերնդի մարտահրավերներին, այլև հարկ եղած դեպքում հանդես գալ սեփական ազգային շահերը սպասարկող մարտահրավերներով:

Gurgen Simonyan
THE PERSPECTIVES OF THE DEVELOPMENT OF THE STATE APPARATUS OF
THE REPUBLIC OF ARCAKH IN THE ARMENIAN FEDERAL STATE WITH
BICAMERAL LEGISLATIVE STRUCTURE.

Key words: *justice, nation, state, federation, parliamentary democracy, consolidation*

For millennia, Armenians as a political nation have focused on a centrally-oriented policy, resisting and unwilling to tolerate the invasion of Armenia by foreign poles.

In this regard, it is important to build a perspective strategy for the development of the Armenian State, which will enable the state apparatus to carry out intelligent management and make tactically correct decisions.

Given that the federal administrative and managerial model of Armenia is offered to be introduced, which enabling Armenian civilization to develop state institutions in a variety of ways, will not only answer the challenges of the new generation, but also respond the challenges that serve their own national interests.

Гурген Симонян
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО АППАРАТА
РЕСПУБЛИКИ АРЦАХ В СОСТАВЕ ФЕДЕРАТИВНОГО АРМЯНСКОГО
ГОСУДАРСТВА С ДВУХПАЛАТНЫМ ОРГАНОМ
ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ

Ключевые слова: *справедливость, нация, государство, федерация, парламентская демократия, консолидация*

На протяжении тысячелетий армяне, как политическая нация, выделялись политикой создания собственного центра, не адаптируясь и противостоя намерениям насильственной провинциализации Армении со стороны чужих полюсов влияния.

В этом плане важно построить в рамках развития армянской государственности стратегию перспективного будущего, что позволит государственному аппарату осуществлять умную политику и принимать правильные тактические решения.

Учитывая это, предлагается внедрить в Армении федеральную форму государственного устройства, модернизируя и административно-территориальное устройство, и модель управления страной. Это предоставит новые возможности армянской цивилизации, совершенствуя плюралистические государственные системы, не только равнозначно отвечать на вызовы нового поколения, но и в случае необходимости самим инициировать вызовы в собственных национальных интересах.

- 56. Պետրոսյան Աննա** – ՄՄՐ դասախոս, մ.գ.թ., դոցենտ
Petrosyan Anna - Lecturer of MMU, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Петросян Анна – преподаватель УММ, к.п.н., доцент
E-mail: anna.petrosyan5@gmail.com
- 57. Պետրոսյան Մարգարիտ** - ԵՊԼՐ ասպիրանտ և դասախոս
Petrosyan Margarit - PhD student and Lecturer of YSULSS
Петросян Маргарит - аспирант и преподаватель ЕГЛУ
E-mail: petrossianmaga@gmail.com
- 58. Պողոսյան Լիլիթ** - ԵՊՐ դասախոս, պ.գ.թ., դոցենտ
Poghosyan Lilit - Lecturer of YSU, Candidate of History, Associate Professor
Погосян Лилит - преподаватель ЕГУ, к.и.н., доцент
E-mail: lilithpoghosyan@yahoo.com
- 59. Սարգսյան Արփինե** - ԶՊՏԶ Գյումրու մասնաճյուղի հայցորդ
Sargsyan Arpine - PhD student of ASUE Gyumri branch
Саргсян Арпине - соискатель Гюмрийского филиала АГЭУ
E-mail: arpinesargsyan1994@gmail.com
- 60. Սարգսյան Լիլիթ** - ԶՌՅ մագիստրատուրայի ուսանող
Sargsyan Lilit - student of Master course of ARU
Саркисян Лилит - студентка магистратуры РАУ
E-mail: sargsyan.lilit.97@gmail.com
- 61. Սարգսյան Հայկ** - ԵՊՐ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետի դեկան, տ.գ.դ., պրոֆեսոր
Sargsyan Hayk - Dean of the faculty of Economics and Management, Doctor of Economic Sciences, Professor
Саргсян Гайк - декан факультета экономики и управления ЕГУ, д.э.н., профессор
E-mail: sargsyan.yso@gmail.com
- 62. Սարոյան Գալուստ** - Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտի ուսանող
Saroyan Galust - student of Yerevan State Institute of Theatre and Cinema
Сароян Галуст - студент Ереванского государственного института театра и кино
E-mail: galust_saroyan@edu.aua.am
- 63. Սիբիրսկայա Ալբինա** - Բելառուսի ԳԱԱ ավագ գիտաշխատող (ք.Մինսկ, Բելառուս)
Sibirskaya Albina - Senior Researcher of NAS of Belarus (Minsk, Belarus)
Сибирская Альбина - старший научный сотрудник НАН Беларуси (г.Минск, Беларусь)
E-mail: kordik2004@mail.ru
- 64. Սիմոնյան Գուրգեն** - ԶԶ ԳԱԱ գիտաշխատող, ք.գ.թ.
Simonyan Gurgen - researcher of NAS RA, Candidate of Political Sciences
Симонян Гурген – научный сотрудник НАН РА, к.п.н.
E-mail: gurgensimonyan4@gmail.com

- Գուրգեն Սիմոնյան.** Արցախի Հանրապետության պետական ապարատի զարգացման հեռանկարները երկպալատ օրենսդիր իշխանությամբ հայկական դաշնային պետության կազմում.....186
Gurgen Simonyan. The Perspectives of the Development of the State Apparatus of the Republic of Artsakh in the Armenian Federal State with Bicameral Legislative Structure.
- Գурген Симонян.** Перспективы развития государственного аппарата Республики Арцах в составе федеративного армянского государства с двухпалатным органом законодательной власти
- Մամիկոն Մարգարյան.** Համագործակցության մշակույթը՝ որպես ազգային անվտանգության ապահովման գործընթաց.....193
Mamikon Margaryan. Cooperation Culture as Process of Providing of the National Security
- Мамикон Маргарян.** Культура сотрудничества как процесс обеспечения национальной безопасности
- Ռոբերտ Ղևոնդյան.** Զաղաքացիական հասարակության զարթոնքը՝ թավշյա հեղափոխության համատեքստում.....201
Robert Ghevondyan. Civil Society Awakening in the Context of Velvet Revolution
- Роберт Гевондян.** Расцвет гражданского общества в контексте бархатной революции
- Սերգեյ Վարդազարյան.** Ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման առանձնահատկություններն ու հեռանկարները.....205
Sergey Vardazaryan. Peculiarities and Prospects of the Karabakh Conflict Arrangement
- Сергей Вардазарян.** Особенности и перспективы урегулирования карабахского конфликта
- Անժելա Մնացականյան.** ՀՀ ռազմական քաղաքականությունը, որպես պետականության ամրապնդման երաշխիք.....212
Anzhela Mnatsakanyan. Military Policy of the Republic of Armenia as Guarantee of Strengthening State
- Анжела Мнацакян.** Военная политика Республики Армении как гарантия укрепления государственности
- Լիլիթ Չիչոյան.** Կառավարող ընտրանու պատասխանատվությունը Երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացման գործընթացում.....217
Lilit Chichoyan. The Responsibility of Ruling Elite in the Process of Youth Political Socialization
- Лилит Чичоян.** Ответственность правящей элиты в процессе политической социализации молодежи
- Մանե Աթիկյան.** Երիտասարդության քաղաքական սոցիալականացումը՝ որպես լիդերության գործառույթ.....222
Mane Atikyan. Political Socialization of Youth as a Function of Leadership
- Мане Атикян.** Политическая социализация молодежи как функция лидерства
- Մարգարիտ Պետրոսյան.** Միջնորդների դերը անլուծելի հակամարտությունների կարգավորման գործընթացում: Արցախի դեպքը.....228
Margarit Petrosyan. The Role of Mediators in the Process of Conflict Resolution: The Case of Artsakh
- Маргарит Петросян.** Роль посредников в процессе урегулирования неразрешимых конфликтов на примере Арцаха